

5778

Torah from Around the World

*De dag waarop jij werd geboren
is de dag waarop de Eeuwige besloot
dat de wereld niet zonder jou kan bestaan.*

Rabbi Nachman van Bratzlav

Sjabbat 10 februari 2018 / 25 Sjewat 5778, Misjpatiem/Sjabbat Sjekaliem, Sjemot/Exodus
21:1 - 24:18

Tanach blz. 151 - 159

uit het tweede Sefer Tora: Sjemot 30:11-16

Tanach blz. 172

Haftara: 2 Melachiem 12:1-17

Tanach blz. 762 - 763

Commentaar: Rabbijn Jonathan Sacks, emeritus opperrabbijn van het Verenigd Koninkrijk.

vertaler: Channa Kistemaker

[Het Engelse origineel](#)

Doen en horen

Een van de bekendste zinsneden in de Tora zien we in de sidra van deze week. Ze wordt vaak aangehaald om de joodse godsdienst als geheel te karakteriseren. Het zijn maar twee woorden: *naäsé weniesjma*, letterlijk: „we zullen doen en we zullen horen” (Sjemot/Exodus 24:7). Wat wil dit zeggen en waarom is dat belangrijk?

Er zijn twee bekende interpretaties, de ene heel oud, de andere modern. De eerste komt voor in de Talmoed 1), waar het wordt gezien als een beschrijving van het enthousiasme waarmee de Jisraëlieten op de Sinai het Verbond met de Eeuwige aanvaardden. Toen ze tegen Mosjé

zeiden: „Al wat de Eeuwige heeft gezegd zullen wij doen en zullen wij horen”, zeiden ze eigenlijk: Het maakt niet uit wat God van ons vraagt, we zullen het doen. Dat zeiden ze nog vóórdat ze het eerste gebod hadden gehoord. De woorden „wij zullen horen” impliceren dat ze nog niet hadden gehoord. Noch de Tien Geboden, noch de gedetailleerde wetten zoals die in de sidra van deze week uiteengezet worden. Ze wilden zo dolgraag laten zien dat ze met God instemden, dat ze akkoord gingen met Zijn eisen nog voordat ze wisten wat die inhielden. 2)

Deze interpretatie, die ook Rasji volgt in zijn commentaar op de Tora, is lastig, want we moeten daarvoor het verhaal los van de chronologische volgorde lezen. Dat kan, als je uitgaat van het principe ‘er is geen eerder of later in de Tora’. Volgens die uitleg hebben de gebeurtenissen van hoofdstuk 24 plaatsgevonden vóór hoofdstuk 20, waarin het verhaal van de Openbaring op de Sinai en de Tien Geboden verteld wordt. Ibn Ezra, Rasjbam en Ramban zijn het hier niet mee eens en lezen de hoofdstukken in hun chronologische volgorde. Voor hen betekenen de woorden *naäsé wenesjma* niet „we zullen doen en we zullen horen”, maar „we zullen doen en we zullen gehoorzamen”.

De tweede interpretatie, die niet de letterlijke betekenis van de tekst volgt, maar zeker ook van belang is, wordt vaak naar voren gebracht in hedendaags joods denken. Volgens die opvatting betekent *naäsé wenesjma* „we zullen doen en we zullen begrijpen”. 3) Daaruit trekt men dan de conclusie dat we het Jodendom alleen kunnen begrijpen door het te doen, door de mitzwot te doen en een joods leven te leven. In den beginne is de daad. 4) Het bevatten, het inzien, het begrip komt pas achteraf tot stand.

Dit is een opmerkelijk en betekenisvol standpunt. De hedendaagse Westerse manier van denken is geneigd die volgorde om te draaien. Wij proberen te begrijpen waar we ons aan verbinden, voordat we die verbinding aangaan. Dat is prima wanneer het gaat om het tekenen van een contract, het kopen van een nieuwe mobiele telefoon of het nemen van een abonnement, maar niet bij het aangaan van een verbintenis die ons hele bestaan betreft. De enige manier om leiderschap te begrijpen is door leiding te geven. De enige manier om het huwelijk te begrijpen is door te trouwen. De enige manier om te begrijpen of een bepaalde loopbaan geschikt is voor jou, is door die een tijd lang uit te proberen. Mensen die blijven hangen op de drempel van een verbintenis, bang om een besluit te nemen voordat ze alle feiten kennen, komen er uiteindelijk achter dat het leven aan hen voorbij is gegaan. 5) De enige manier om een levenswijze te begrijpen is door het risico te nemen haar te leven. 6) Dus: *naäsé wenesjma* - „We zullen doen en uiteindelijk, na uitgebreide oefening en langdurig contact zullen we begrijpen.”

In mijn inleiding tot *Covenant and Conversation* [2016] heb ik een derde, heel andere interpretatie voorgesteld. Daarbij ging ik uit van het feit dat de Tora beschrijft hoe de Jisraëlieten het Verbond drie keer goedkeuren: een keer voordat zij de geboden hadden gehoord en twee keer achteraf. Er is een opmerkelijk verschil tussen de manier waarop de Tora de eerste twee reacties beschrijft en de derde:

En het hele volk antwoordde als uit één mond: 'We zullen alles doen [*naäsé*] wat de Eeuwige heeft gezegd.' (Sjemot 19:8)

Mosjé maakte het volk bekend met alle geboden en regels die de Eeuwige had gegeven, en het volk verklaarde eenstemmig dat het alles wat de Eeuwige had gezegd zou doen [*naäsé*]." (Sjemot 24:3)

Vervolgens nam hij het boek van het Verbond en las dit aan het volk voor en zij zeiden: 'Alles wat de Eeuwige heeft gezegd zullen wij doen en horen [*naäse weniesjma*].' (Sjemot 24:7)

De eerste twee antwoorden, die alleen op doen [*naäse*] wijzen, worden unaniem gegeven. Het volk antwoordt „als uit één mond”. Ze doen dat „eenstemmig”. Bij het derde antwoord, dat niet alleen op doen wijst, maar ook op horen [*niesjma*], is geen sprake van unanimiteit. ‘Horen’ betekent hier heel veel: luisteren, aandacht schenken, begrijpen, in zich opnemen, ter harte nemen, beantwoorden en gehoorzamen. Het verwijst, met andere woorden, naar *de innerlijke, spirituele dimensie van het Jodendom*.

Hier kunnen wij een belangrijke conclusie aan verbinden. Het Jodendom is eerder een gemeenschap van ‘doen’ dan van ‘horen’. Er bestaat een gezaghebbende code van joodse wetgeving. Wanneer het op de *halacha*, de joodse manier van doen, aankomt, streven we naar consensus.

Aan de andere kant, ook al bestaan er ongetwijfeld basisprincipes van joods geloven, als het op spiritualiteit aankomt, is er geen eenduidige en maatgevende joodse grondhouding. Het Jodendom kent priesters en profeten, rationalisten en mystici, filosofen en dichters. De Tanach spreekt met een veelheid aan stemmen. Jesjahoe was geen Jechezkeel (Ezechiël). Het boek Misjlé komt uit een heel andere geesteshouding voort dan de boeken van Amos en Hosjea. De Tora bevat zowel wetten als verhalen, geschiedenis als mystieke ervaring, rituelen als gebeden. Er zijn normen over hoe we ons als Joden hebben te gedragen, maar die zijn er nauwelijks over hoe we behoren te denken en te voelen als Joden.

Wij beleven God op verschillende manieren. Sommigen vinden Hem in de natuur, in wat Wordsworth omschreef als „een verheven besef / van iets oneindig diep versmolten, / dat woont in 't licht van zonsondergangen, / en de wereldomvattende oceaan en de dampkring vol leven.” Anderen vinden Hem in de gevoelens die menselijk contact brengt, in de beleving van liefhebben en liefgehad worden. Daar doelde rabbi Akiva op, toen hij zei dat in een echt huwelijk „de goddelijke Aanwezigheid zich tussen man en vrouw” bevindt.

Sommigen vinden God in de roep van de profeten: „Laat het recht stromen als water en rechtvaardigheid als een altijd voortvloeiende beek.” (Amos 5:24) Anderen vinden Hem in studie, „(...) immer en eeuwig verheugen in de woorden van Uwe leer en in Uwe geboden; zij immers zijn ons leven en de verlenging van onze dagen en met hen willen wij ons bij dag en bij nacht bezighouden.” [uit de tweede bracha van het *Sjema* in de avonddienst, vertaling Vredenburg] Nog weer anderen vinden Hem in het gebed, zij ervaren dat God nabij is aan degenen die Hem in waarheid aanroepen.

Er zijn er die God vinden in de vreugde, dansend en zingend als koning David toen hij de *aron hakodesj* naar Jeroesjalajiem bracht. Anderen - of dezelfde mensen, op een ander punt in hun leven - vinden Hem in de diepte, in tranen en spijt en een gebroken hart. Einstein vond God in de „ijzingwekkende symmetrie” en geordende complexiteit van het heelal. Rav Kook vond Hem in de harmonie binnen de diversiteit. Rav Soloveitchik vond Hem in de eenzaamheid van het individuele bestaan, waar de hand uitstrekt naar de grond van Het Bestaan zelf.

Er bestaat een voorgeschreven manier om de heilige handeling te doen, maar er zijn vele manieren om de heilige stem te horen, de heilige aanwezigheid te ontmoeten, om tegelijkertijd te voelen hoe klein wij zijn en hoe groot het heelal waarin wij leven, hoe onbeduidend wij wel

moeten afsteken tegen de achtergrond van de onmetelijke ruimte en de duizenden sterren, en toch hoe enorm belangrijk wij zijn, in het besef dat God op ons het stempel van zijn beeld en gelijkens heeft gedrukt, en dat Hij ons hier heeft neergezet, op deze plaats, op dit moment, met deze gaven, in deze omstandigheden, met een taak om te verrichten, als het ons lukt die te ontwaren. We kunnen God vinden op de toppen en in onze dalen, in eenzaamheid en in samenzijn, in liefde en in angst, in dankbaarheid en in nood, in verblindend licht en in diepste duisternis. We kunnen God vinden door Hem te zoeken, maar soms vindt Hij ons wanneer we dat helemaal niet verwachten.

Dat is het verschil tussen *naïsé* en *niesjma*. We doen de goddelijke handelingen „samen”. We beantwoorden zijn geboden „als uit één mond”. Maar we horen Gods aanwezigheid op vele manieren, want al is God Eén, wij zijn allemaal verschillend, en wij ontmoeten Hem ieder op onze eigen manier.

1) *Talmoed Bavli*, Sjabbat 88a-b

2) Natuurlijk zijn er nog heel andere interpretaties van het instemmen der Jisraëlieten. Volgens een daarvan „hield God de berg boven hun hoofden”, zodat ze geen andere keus hadden dan in te stemmen of te sterven. (Sjabbat 88a)

3) Het woord wordt al in die betekenis gebruikt in het verhaal van de Toren van Babel, waar God zegt: „Kom, laten we hun taal verwarren, zodat de mensen hun naasten niet meer zullen begrijpen.”

4) Dit is de bekende uitspraak van Goethe's Faust.

5) Dit lijkt op de stelling van Bernard Williams in zijn bekende essay *Moral Luck*. Er zijn bepaalde besluiten - en hij geeft het voorbeeld van Gauguins besluit om zijn carrière en familie te verlaten en naar Tahiti te gaan om te schilderen - waarvan men pas kan weten of ze de juiste zijn nadat men ze genomen heeft en gezien heeft hoe het uitpakt. Al dat soort existentiële keuzes dragen een risico in zich.

6) Dit is ook de *Verstehen*-benaderingswijze van sociologie en anthropologie. Culturen kunnen van buitenaf niet volledig begrepen worden. Men moet ze van binnenuit ervaren. Dat is een van de fundamentele verschillen tussen de sociale wetenschappen en de exacte vakken.